

Ar būtina lietuvininti žodžius „singlas“ ir „hitas“?

LRT RADIJO laida „Muzikos valanda“, LRT.lt
2015-09-28 / 12:27

Tikrai nėra reikalo lietuvininti žodžių, kurie turi antikinių kalbų šaknų ir niekuo negrasina mūsų kalbai. Tuo įsitikinęs Vilniaus universiteto (VU) Filologijos fakulteto dekanas kalbininkas Antanas Smetona. „Jei klausytojui neaišku, kas yra „hitas“ ar „singlas“, galima paaiškinti, bet nebūtinai reikia keisti patį žodį“, – sako jis.

T. Urbelionio (BFL) nuotr.

Technologinės naujovės gimdo naują kalbą, išsireiškimus, terminus, naujus žodžius. Ypač tai pastebima muzikos pasaulyje, kur glaudžiai siejasi naujausios garso ir vaizdo formavimo bei fiksavimo technologijos, jų sklaida ir vartojimas. Čia greitai plinta naujausia leksika.

Paklaustas, kaip derėtų žiūrėti į įvairius naujadarus iš svetur, A. Smetona teigia, kad

visų pirma reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kodėl, kaip ir kokiomis aplinkybėmis kalbame.

„Apibendrinant galima išskirti tris aplinkybes: kalba specialistai tarpusavyje; kalba ne specialistai, tai – šnekamoji, būtinė šneka; kalba specialistas ne specialistui. Tai – trys situacijos“, – sako A. Smetona.

Anot jo, jei specialistas šnekasi su specialistu, svarbu, kad jie vienas kitą suprastų. Kalbininko nuomone, jų šnekos nebūtina suprasti žmogui iš šono, kuris klausytų ir svarstytų – lietuviška tai ar ne.

„Tai turi būti specialistų sutarimas, tam yra reikalinga terminologija. Kaip tiems specialistams gerai, taip ir yra gerai. Tarkime, pasaulyje yra kokia nors mokslo sritis, kurioje – viso 14 žmonių. Kokia kalba jie, išmėtyti po visą pasaulį, kalba? Žinoma, angliškai. Tai kokia gali būti lietuviška terminija? Iš esmės to negali būti“, – įsitikinęs A. Smetona.

Jo teigimu, pavyzdžiui, chemijos srityje esą milijonai terminų, o lietuvių kalbos žodyne – 300 tūkst. žodžių. Specialisto įsitikinimu, paprasčiausiai neužtektų lietuviškų žodžių.

„Vadinasi, terminijos tarptautiškumas yra natūrali jos būseną, ir niekam dėl to nereikia sukti galvos. Jeigu kalbame ir norime kad mūsų idėjas, mintis suprastų nepašvęstas žmogus, neįsigilinęs į tą sritį, [...] turime žeminti kalbėjimo registrą, pabandyti tai, kas, kalbant dviem specialistams, absoliučiai suprantama, žmogui paaiškinti kitais žodžiais“, – mano kalbininkas.

A. Smetona priduria, kad kai kurie Lietuvos politikai turi tokią bėdą – jie kalba „aukštomis materijomis“, labai tautiškai ir lietuviškai, bet eiliniam žmogui nesuprantama kalba, tad galiausiai šie politikai praranda paprastų žmonių balsus.

Tačiau, kalbininko manymu, riba, kiek galima lietuvininti terminiją, yra labai sunkiai nustatoma. „Žiūrėkime pagal sritis. Oftalmologija – akių ligų sritis. Petruvi Avižoniui XX a. pradžioje šovė į galvą, kad šioje srityje viskas turi būti baisesiai lietuviška. Ir ką šiandien turime? Rainelę, vyzdį, obuolį, stiklakūnį, voka, antakį, blakstieną ir t. t. Visa terminija – gražiausiai lietuviška. Kompiuterijos srityje

– kompiuteris, mikrofonas, lempa, telefonas ir t. t. Čia – viskas ne lietuviška. Manau, priklauso nuo situacijos“, – sako A. Smetona.

Anot jo, iš profesinės srities į tautos vartojimo lauką patenka 5–10 proc. specifinių terminų. Specialisto nuomone, juos galbūt ir būtų galima lietuvininti, bet likusių žodžių lietuvininti kalbininkas nemato reikalo.

„Išsiskiria muzikos terminija. Man prieš akis dabar yra muzikos terminų žodynas. Paklauskite – a battu'ta, abbandona'mento, abbassame'ndo, abbellime'nto, abbellitu'ra, abdämpfen, a beneplacito, abreviatūra ir t. t. Tik dešimtas žodis suprantamas – abreviatūra.

Ar tai man būtina suprasti? Nebūtina. Jeigu muzikos specialistai vienas kitą supranta, taip turi ir būti. Dar geriau – kalbasi muzikos specialistas lietuvis ir muzikos specialistas italas ir jie vienas kitą supranta“, – sako A. Smetona.

Jo manymu, jei kam neaišku, ką reiškia vienas ar kitas žodis, tai galima paaiškinti. „Jei klausytojui neaišku, kas yra hitas ar singlas, galima paaiškinti, bet nebūtinai reikia keisti patį žodį. Manau, kad, jei kalbame apie tarptautinius žodžius ir apie tuos, kurie ateina į lietuvių kalbą, vis dėlto reikia matyti šiuos tokius kriterijus“, – mano kalbininkas.

Specialisto teigimu, jei staiga paplinta žodis, kuris populiarus tik anglų kalboje, galima pradėti svarstyti – galbūt reikia lietuviško atitikmens. Bet, jei žodis turi antikinių kalbų, lotynų, graikų šaknų ir paplitęs aplinkui dar dešimtyje tautų, dėl jo nereikia sukti galvos. „Singlas yra toks žodis. Tai yra lotyniško pagrindo žodis, kodėl jį reikia kažkuo keisti?“ – klausia A. Smetona.

Pasak kalbininko, labai taisomas žodis ofisas, kurio pagrindas yra lotyniškas. „Ir vis tiek rekomenduojame jį vartoti rečiau. Kodėl? Todėl, kad šalia jo turime biurą, kontorą, būstinę, įstaigą, raštinę ir, manau, dar penkis nesunkiai rastume. Tie, kas pradeda vartoti žodį ofisas, visų šių penkių ar dešimties žodžių nebevartoja. Tada keliame klausimą – o gal iš tikrųjų tas žodis yra parazitas? [...] Bet iš esmės jis nėra nei blogas, nei geras. Hitas – ką jis keičia, ką jis lietuviško sunaikina?“ – svarsto A. Smetona.

Anot specialisto, atsiranda naujas reiškiny, kurio prieš 30 metų niekas nesuprastų, – ne todėl, kad kalba pasikeitė, o todėl, kad pasikeitė gyvenimas. A. Smetonos žodžiais, painiojame priežastį su pasekme.

„Be to, nepamirškite, kad kalboje yra dar ir įvairūs lygmenys. Jeigu kalbame apie leksiką, žodyną, turime nepamiršti fonetikos, morfologijos, sintaksės ir t. t. Pamatysime, kad leksika kas 30 metų gali apsiversti aukštyn kojomis. [...] O kai kalbame apie lietuvių kalbos archajiškumą, turime galvoje ir fonetiką, gramatiką, morfologiją, sintaksę – štai kas yra mūsų branduolys. Ir jis nekliba. Tuo reikia džiaugtis“, – mano kalbininkas.

